

2007

Natur & Miljø

TEMA

Grønt ansvar

Indhold

1	Forord
2	Indledning
4	Grønt ansvar – jo tidligere desto bedre
8	Græsset må gerne betrædes – vi bruger og værner om naturen
10	Vi cykler til bageren – men mange tager også bilen
16	Vi sparer på vandet – men er europæiske mestre i ressourceforbrug
24	Den danske vandressource – og den globale
28	De grønne valg skal være nemme
32	Sammenfatning

Forord

Connie Hedegaard, Miljøminister

Miljøministeriets kampagne "Grønt ansvar" satte i efteråret 2005 fokus på borgernes medansvar for en rig natur og et rent miljø og på de handlemuligheder, som vi alle sammen har i hverdagen.

Heldigvis vil ni ud af ti danskere gerne tage miljøhensyn i dagligdagen. Og rigtig mange gør det også. Nogle gange er det bare svært at gennemskue, hvad man kan gøre. Det kan være vanskeligt at huske alt det rigtige i en hektisk dagligdag. Men ser man på Danmarks internationale forpligtelser til at opfylde miljømål, fx klimamålene i Kyotoprotokollen, er det nødvendigt, at vi alle sammen bliver bedre til at løfte vores personlige ansvar for miljøet.

"Der skal informeres meget mere om, hvilke hensyn man kan tage". Dét var topprioriteten, da 1800 borgere blev spurgt, hvad der skulle til for at øge interessen for at tage miljøhensyn. De lagde også vægt på, at det skulle være nemt og ikke tage for lang tid.

Med dette temahæfte vil vi gerne vise, at det med omtanke og enkle midler kan lade sig gøre at flytte verden lidt.

Politikerne tager beslutning om de rammer og regler, som har til formål at beskytte vores miljø og natur. Den enkelte borger kan træffe forskellige valg og handle på forskellige måder inden for disse rammer – og konsekvenserne for miljøet og naturen vil variere. Politikerne har altså et overordnet grønt ansvar, som den enkelte kan vælge at tage et ansvar for at følge op i hverdagen – bl.a. som forbruger.

Temahæftet sætter fokus på muligheder og begrænsninger for at tage et personligt grønt ansvar, samt ikke mindst at illustrere betydningen i forhold til komplekse miljøproblematikker ved hjælp af udvalgte indikatorer.

Med temahæftet ønsker vi at forklare, at det personlige grønne ansvar handler om mere end at spare penge i husholdningen.

Hvordan er det fx, at vores:

- energibesparelser hænger sammen med forebyggelse af klimaændringer?
- vandforbrug hænger sammen med grundvandets kredsløb?
- transportformer hænger sammen med både sundheds- og miljøpåvirkninger?

Temahæftet indeholder desuden tekstbokse med gode råd, som er lige til at gå til.

Indledning

Internationale klimaforhandlinger er "Stor miljøpolitik". Beslutningerne her er uhyre vigtige. Men de er ikke meget værd uden det, man kan kalde "den lille miljøpolitik" – altså de små men vigtige valg, vi alle sammen foretager hver dag. Når vi køber ind, når vi pendler, når vi vasker tøj, og når vi ordner hus og have.

Vores daglige handlinger medvirker til, at Danmark – med mere end 13 tons CO₂ pr. indbygger om året – har et af verdens højeste udslip af CO₂. Mange af de ting, vi gør i hverdagen, og når vi indretter vores hjem, har betydning for miljøet, og med omtanke kan vi alle sammen gøre en forskel.

Ved at tage cyklen de halvanden kilometer til bageren om søndagen i stedet for bilen, kan vi spare miljøet for næsten 1 kg CO₂. Ved at skifte en 60 watt pære ud med en energisparepære, nedsætter vi vores årlige CO₂ –udslip med 14 kg ved bare én times brug om dagen. Forskellen mellem den stationcar eller 4-hjulstrækker, som har den dårligste benzinøkonomi, og den, der har den bedste, er et udslip på op mod 1 tons CO₂ om året, hvis man kører 20.000 km. Vi kan altså virkelig gøre en forskel, når vi vælger bil – også på vores egen økonomi, med sparede udgifter til benzin.

Verdens miljøministre tager vigtige beslutninger og sætter ambitiøse mål. Men bliver de politiske beslutninger ikke fulgt op i borgernes daglige gøremål, bliver målene utroligt svære og meget dyre at nå. Og det gælder ikke kun kampen mod klimaændringer, men også kampen for ren luft, rent vand og en mangfoldig natur.

Grønt ansvar – jo tidligere desto bedre

Det er lettere at tage grønt ansvar, hvis det falder naturligt. Hvis det har været en del af vores opdragelse. Derved bliver det grønne ansvar ikke noget, vi skal huske os selv på, men derimod en viden og forståelse, som naturligt er forankret i vores handlinger. Men hvordan kan vi tidligt lære om hensyn til naturen og miljøet i vores dagligdags gøremål, hvis vi fx ikke finder det gode eksempel i vores forældre?

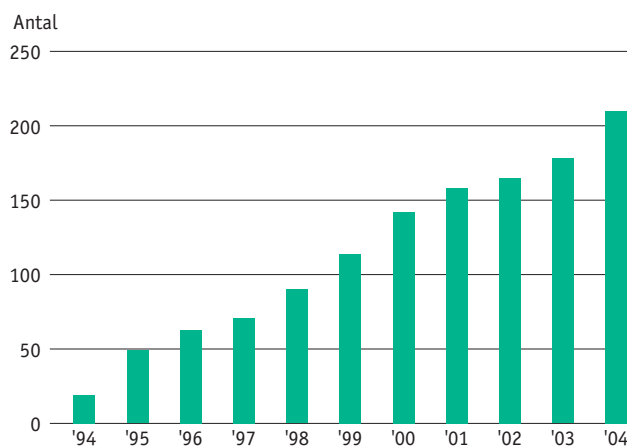
I 1992 kom det "grønne islæt" for alvor til de danske skoler, da faget natur og teknik blev indført. Det er senere bl.a. afløst af eksamen i flere naturfag og mange skoler gennemfører temauger med tværfaglige emner, som også kan handle om natur og miljø. Til hjælp for undervisningen er der etableret en portal med information for lærere, der underviser på disse områder. Miljøstyrelsen har desuden gennem flere år gennemført en konkurrence for skolebørn "Ren Uge", hvor 5.-7. klasser konkurrerer om at lave de bedste aviser om affald. Samtidig supplerer naturskolerne og Naturvejlederordningen undervisningen inden for hele natur- og miljøområdet.

Det har vist sig, at forældre ofte lærer af børnene om miljørigtig adfærd, og at børnene er en god indgang, hvis familien som helhed skal ændre adfærd.

I erkendelse af, at de største farer for miljøet er miljøskadelig menneskelig adfærd på grund af manglende viden har de internationale miljøorganisationer længe peget på undervisning som et væsentligt middel til at opnå en mindre miljøbelastning. Det er kulmineret med et internationalt 10 år for undervisning i bæredygtig udvikling, der startede i 2005 under FN.

1 MILJØUNDERVISNING I SKOLEN

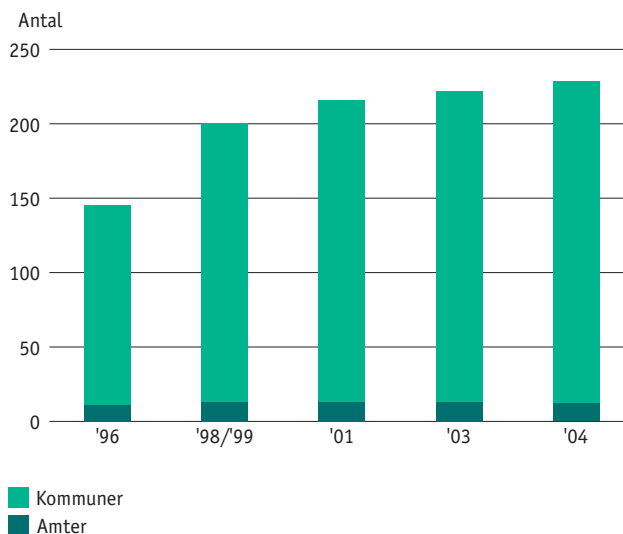
Kilde: Friluftsrådet

Indikatoren viser udviklingen i antallet af Grønt Flag-skoler gennem de seneste 11 år. En Grønt Flag-skole er en skole, der har gennemført et eller flere af Grønt Flags temaer og hejst et Grønt Flag som symbol på deres grønne initiativer. Grønt Flags temaer er vand, energi, affald, natur, miljørevision og miljømærkning.

Antallet af Grønne flag er mere end tidoblet på ti år fra 19 i 1994 til 210 i 2004. Grønt Flag – Grøn Skole er speciel, i det hele skolen deltager i processen. Ikke alene opnår skolen, at eleverne tilegner sig ny viden, og at man på skolen ændrer adfærd. Man får også en reel ressourcebesparelse.

2 SAMARBEJDE MED LOKAL AGENDA 21

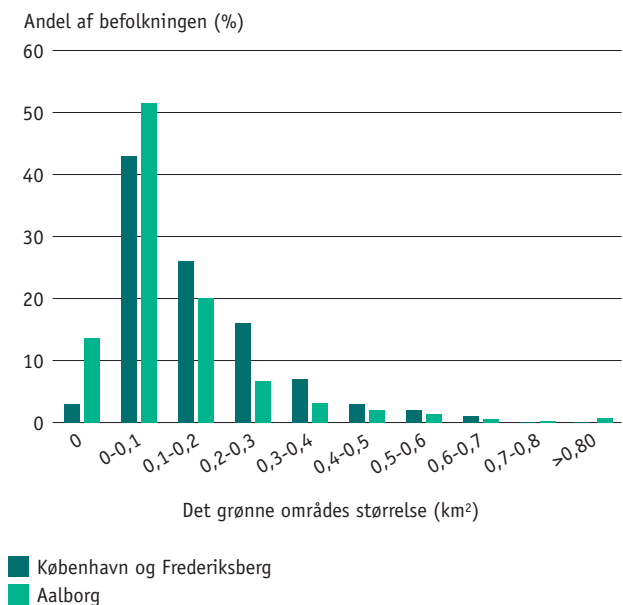
Kilde: Miljøministeriet, landsplanafdelingen

Antallet af amter og kommuner, der har indledt arbejdet med Lokal Agenda 21.

”Grønt Ansvar” er i høj grad sammenfaldende med det arbejde, som mange kommuner og amter har gjort som led i Agenda 21. Det gælder blandt andet amternes og kommunernes indsats for grønne områder,

byøkologi, vand- og energibesparelser, affaldssortering og trafikplanlægning. Det er vigtigt, at offentlige myndigheder selv lever op til det grønne ansvar og f.eks. inddrager miljøhensyn i forbindelse med indkøb. Kommuner og amter kan derved spille en rolle som foregangsbillede, og som leve- og bosted motivere indbyggernes grønne ansvar.

3 ADGANG TIL GRØNNE OMRÅDER

Kilde: Forskningscentret for Skov- og landskab

Procentandelen af befolkningen i København og Aalborg, som har adgang til et grønt område inden for en gåafstand på 15 minutter.

Grønne områder i nærmiljøet er vigtigt for rekreation i hverdagen. Undersøgelser har vist, at hvis man ikke har et grønt område indenfor en afstand af 500 meter fra, hvor man bor, benytter man det ikke til hverdag. Daglig færden i grønne områder er samtidig en god måde at skabe en øget naturforståelse på.

Størstedelen af befolkningen bor i byerne og er derfor afhængige af de muligheder byens grønne områder giver for at opleve natur og grønt. Der er en stærk stigende efterspørgsel efter naturoplevelser. Omdannelsen af ældre erhvervsområder, byfornyelsen, kvartersløftindsatsen, m.v. rummer en mulighed for at forbedre det grønne element i de tætte byområder.

Græsset må gerne betrædes – vi bruger og værner om naturen

Friluftsliv har stor betydning for vores fysiske og psykiske velbefindende. Landskabet og byens grønne områder spiller en afgørende rolle: Mere end 95% af den voksne befolkning er på en længere eller kortere tur i landskabet mindst én gang om året. De nyeste beregninger fra *Skov & Landskab* viser, at skove og strande har henholdsvis ca. 75 og 54 millioner besøg hvert år.

At færdes i naturen og opleve planter og dyr giver os glæde og påvirker os positivt. Natursyn handler om vores forestillinger om og oplevelse af natur og landskab. Natursynet er en del af vores værdigrundlag og æstetik og indeholder vores forståelse af, hvad natur er, og hvordan vi kan omgås den. Natursynet bestemmer – bevidst eller ubevidst – de strategier, vi vælger at udnytte eller beskytte naturen efter. Og jo mere vi bruger naturen, desto mere forstår vi den og ønsker at værne om den.

Vi har også behov og ansvar for kvalitet i den natur vi oplever i vores daglige nærhed. Det gælder eksempelvis vores parcelhushaver og naturen i boligområder, industriområder, langs veje og stier samt andre bynære grønne områder. Her kan vi gøre mere for vilde dyr og planter.

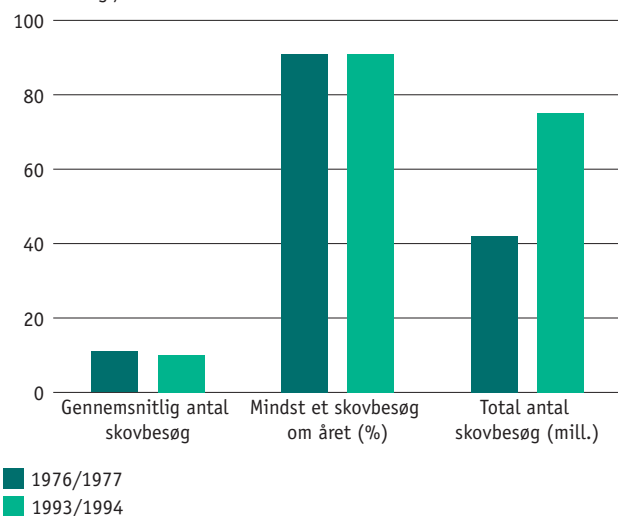
Udslip af kvælstof til naturen er et problem, der påvirker vores flora (planter) og derigennem vores fauna (dyr) aller- mest i negativ retning.

Man kan også have indflydelse på naturen langt væk, når man køber varer fremstillet af tropisk træ. Hvis træet ikke er produceret på en lovlig og bæredygtig måde, så kan man som forbruger være med til at rydde den i forvejen truede tropiske regnskov. Derfor skal man sikre sig, at træet er produceret på en acceptabel måde, ved at købe træ, der er certificeret fx med et FSC-mærke.

4 BESØGSTAL I SKOVE

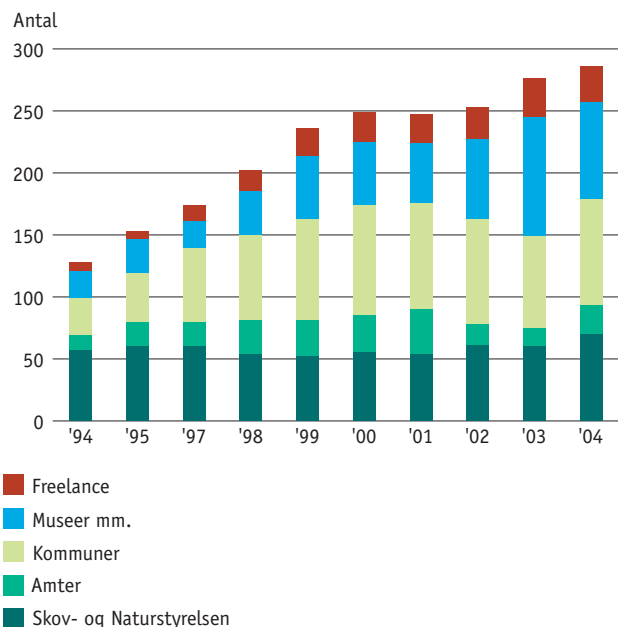
Antal besøg / %

Kilde: Forskningscentret for Skov & Landskab

Indikatoren viser antallet af besøgende i de danske skove i 1976/77 og 1993/94. Antallet af skovbesøg er beregnet til ca. 40 mio. om året i 1976/77 og ca. 50 mio. om året i 1993/94. En øget rekreativ udnyttelse af skovene antages at fremme velfærd og sundhed, og er derfor en god udvikling i forhold til anvendelsen af de danske skove. Samtidig er adgang til naturen en grundlæggende byggesten for bæredygtig adfærd og friluftsliv.

5 ANTAL NATURVEJLEDERE

Kilde: Skov- & Naturstyrelsen

Naturvejledere gennemfører aktiviteter i naturen med det formål at øge befolkningens naturforståelse og sprede viden om miljømæssige sammenhænge i naturen. Der er en stigende efterspørgsel efter naturoplevelser. Samtidig er der en stigende erkendelse af, at naturvejledning er en god måde at skabe øget naturforståelse på, som kan styrke naturoplevelserne.

Antallet af naturvejledere stiger støt, fra 128 i 1994 til 286 i 2004. Naturvejlederne gennemfører ca. 26.000 aktiviteter om året med tilsammen ca. 850.000 deltagere. Gennem naturvejledning kan der skabes øget naturforståelse og en øget miljøbevidsthed. Naturvejledning kan ses som et vigtigt instrument til at fremme grønt ansvar.

Vi cykler til bageren – men mange tager også bilen

Transportsektoren er en af de sektorer, der giver de største miljøbelastninger, og transporten er stadig stigende. Samfundsudviklingen har medført en stærkt stigende transportefterspørgsel i takt med den økonomiske udvikling. Med den fortsatte økonomiske udvikling kan man forvente en stigning i såvel person- som godstransport, hvis de nuværende udviklingstendenser fortsætter. Mobilitet er på mange måder en forudsætning for udvikling. Men samtidig kan betingelserne for fortsat vækst undergraves, hvis trafikvækst fører til trængsel eller forringelser af bymiljøet.

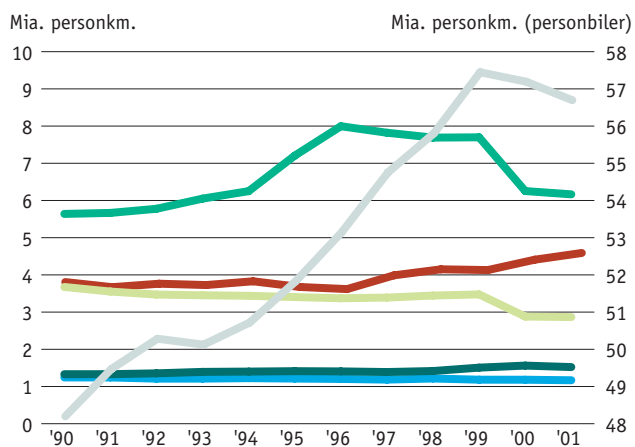
Transportsektoren medfører et forbrug af ikke fornybare ressourcer og er afhængig af olieprodukter – i dag bruges halvdelen af det samlede olieforbrug i Danmark til transport. Transportsektoren er blandt andet årsag til ca. 30% af CO₂-emissionen, og andelen er stigende. Luftforureningen fra trafikken medfører også regionale og lokale problemer. Udslip af kvælstofoxider bidrager for eksempel til forurening af søer og vandløb.

6 ud af 10 husstande har bil, men det bedste, du kan gøre for en renere luft og mindre støj, er at lade den stå. Tag cyklen, eller brug de offentlige transportmidler så ofte som muligt. Det giver ingen mening at bruge bilen, når man skal dyrke sport i nærheden af hvor man bor. Det samme gælder andre mindre ærinder i fritiden, fx til bageren. Det er de korte bilture med kold motor, der forurener mest. Selv hvis du er nødt til at tage bilen, er der alligevel meget, du kan gøre for miljøet. Man kan tænke miljøhensyn ind i sine kørevaner og samtidig spare benzin, eller du kan aftale at køre sammen med andre.

Når du følger rådene, undgår eller minimerer du den luftforurening, der kan skade menneskers sundhed og forurene naturen. Du er med til at mindske den globale opvarmning, og du nedsætter trafikstøjen og risikoen for ulykker.

6 PERSONTRANSPORTARBEJDE FORDELT PÅ TRANSPORTFORMER

Det samlede persontransportarbejde er fra 1990 til 2001 steget med knap 17%. Efter 1996 er der sket en forholdsvis stor stigning i persontransporten med tog, som til dels hænger sammen med åbningen af den faste forbindelse over Storebælt.

- Turist og andre busser
- Andre tog
- Rutebusser
- Varebiler
- S-tog
- Personbiler

Kilde: Transport 2000, Danmarks Statistik og Vejdirektoratet

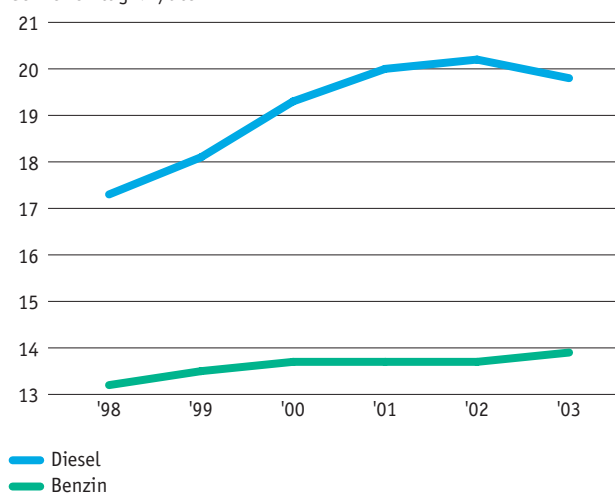

Sund fornuft i trafikken gir mere liv

- Hvis du vælger tog eller bus frem for at tage bilen til arbejde eller studie i et år, og du har ca. 20 km hver vej, skåner du miljøet for 800 kg CO₂, svarende til 300 liter benzin.
- Når du undgår korte ture i bilen og cykler eller går i stedet, fx til bageren, skåner du miljøet for næsten et kilo kuldioxid pr. tur. Samtidig får du motion.
- Hver gang du lader bilen stå, undgår du at forurene luften med partikler. Partikelforureningen er et af de største miljøproblemer. Partikler kommer først og fremmest fra dieselmotorenes udstødning, men visse typer af benzinbiler udsender også partikler. Desuden bidrager både benzin- og dieselmotorene med partikelforurening fra bremseslid samt fra dæk- og vejslid. De mindste partikler er de mest skadelige, da de er så små, at de kan nå langt ned i lungerne uden at blive hostet op. Dermed kan partiklerne skade lungerne, eller de kan trænge ind i blodbanen og give hjertekar sygdomme. Partiklerne kan også være bærere af andre forureningsstoffer, fx tjærestofferne PAH'er, som er kræftfremkaldende. Partikler er årsag til hjerte-karsygdomme, luftvejssygdomme, allergi og kræft. Alene i Danmark dør ca. 3.400 mennesker hvert år for tidligt pga. den samlede partikelforurening.
- Hver gang du lader bilen stå, skaber du heller ikke de kvælstofforbindelser, der kan give forurening af vandløb og søer. Kulbrinter og kvælstofforbindelser kan også irritere luftvejene og nogle kulbrinter er kræftfremkaldende.
- Hver gang du lader bilen stå, mindsker du også udledning til atmosfæren af CO₂, som er en af de væsentligste årsager til klimaforandringer, og transportsektoren tegner sig for ca. 30% af den samlede udledning.
- Hver gang du lader bilen stå, mindsker du desuden støjen og risikoen for ulykker. Biltrafik i byerne er en væsentlig støjkilde, og støj kan give gener i form af stress, hovedpine, forhøjet blodtryk og nedsat funktionsduelighed for de mennesker, der er udsat for støjen. Det er forsigtigt vurderet, at vejstøj er årsag til 200-500 for tidlige dødsfald om året (på grund af hjertesygdomme og forhøjet blodtryk).

7 NYE PERSONBILERS ENERGIEFFEKTIVITET

Gennemsnitlig km/liter

Kilde: Trafikministeriet og Danmarks Statistik

Energieffektiviteten er en indikator dels på nye personbilers ressourceforbrug, dels på CO₂ udslippet. Der udledes færre gram CO₂/km, desto bedre energieffektivitet biler har. På trods af at bilernes vægt fortsat stiger svagt, er den gennemsnitlige energieffektivitet for nye biler steget.

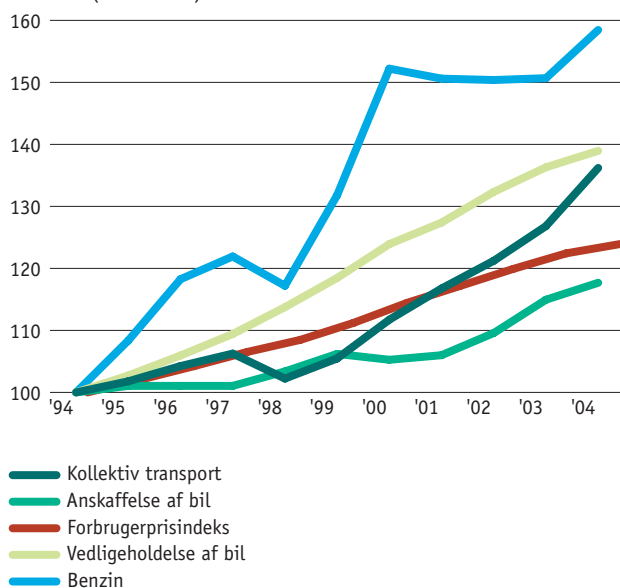
Det er stadig de nyregistrerede dieselbiler, der fører an. Dieselbilernes energieffektivitet er steget fra 17,3 km/l i 1998 til 19,8 km/l i 2003, hvilket svarer til en stigning på 14,5 pct. Udviklingen i den gennemsnitlige energieffektivitet for nyregistrerede benzinbiler har ikke været nær så gunstig med en stigning på godt 5 pct., fra 13,2 km/l i 1998 til 13,9 km/l i 2003.

I perioden fra 1998 til 2003 er andelen af dieselbiler af det samlede antal solgte nye biler steget fra ca. 6% til 20%. Dette medfører en reduktion af det samlede CO₂-udslip. I 2003 var den gennemsnitlige CO₂-udledning for nye dieselbiler på 141 g/km, hvilket er meget tæt på EU-kommissionens aftale med bilindustrien om 140 g/km i 2008. Det er dog ikke udelukkende en succes at satse på dieselbiler, da netop dieselbiler har et højere udslip af NO_x og partikler end benzinbiler. Derfor vil en entydig favorisering af dieselbiler betyde reduktion af klimapåvirkninger, men til gengæld øge belastningen af det lokale miljø.

8 PRISUDVIKLING PÅ TRANSPORT

Prisindex (1994 = 100)

Kilde: Danmarks Statistik

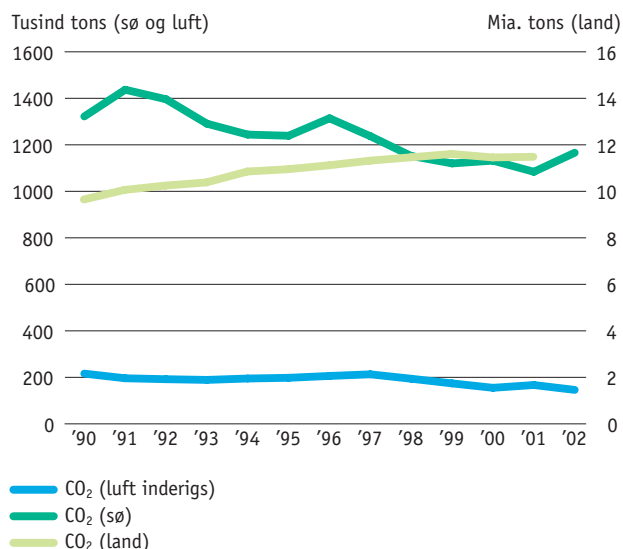
Figuren viser prisudviklingen for privatbilisme såvel som for kollektiv transport fra 1994-2004. Udviklingen sammenholdes med den generelle prisudvikling (det gennemsnitlige forbrugerprisindeks). Benzinprisen steg betydeligt i slutningen af 1990'erne, hvorefter priserne stabiliserede sig i årene 2000-2003. Fra 2003 til 2004 er benzinpriserne steget markant, hvilket hovedsageligt tilskrives den generelle stigning for oliepriserne på globalt plan.

Prisen for at vedligeholde en bil er i hele perioden 1994-2004 steget mere end det gennemsnitlige forbrugerprisindeks. Derimod er prisen for at anskaffe en bil

ikke steget nær så meget som det generelle prisniveau. Fra 2002 er priserne på biler steget mere markant.

Prisindekset på kollektiv transport har siden 2001 ligget højere end det gennemsnitlige forbrugerprisindeks. En af årsagerne til stigningen skal ses i lyset af, at staten fjernede tilskuddet til takstnedsættelse i den kollektive trafik med virkning fra 2004.

På EU topmødet i Gøteborg i 2001 blev det konkluderet, at priserne på transport i højere grad skal afspejle de omkostninger, som transporten påfører samfundet.

9 TRANSPORTSEKTORENS CO₂ - UDLEDNING

Kilde: Danmarks Miljøundersøgelse

Indikatoren belyser transportens CO₂-udledning. Transportsektoren står for mere end 30 pct. af Danmarks samlede udledning af drivhusgasser (CO₂). Sektorens udledning blev fra 1990-2001 øget med ca. 14%. Vejtransporten stod i 2001 for over 90% af transportsektorens samlede CO₂ udslip.

Derudover er transportsektorens øvrige miljøbelastning fordelt på flere forskellige typer af emission. I de danske byer er trafikken den største kilde til luftforurening. De forurenende

stoffer fra trafikken er primært kvælstofoxider (NO_x), flygtige organiske forbindelser (NMVOC), svovldioxid (SO₂) samt partikler og kulilte (CO).

Trods stigende trafik er emissionerne af NO_x, NMVOC og CO faldet. Det skyldes dels kravet fra 1990 om katalysatorer på nye benzinbiler, dels introduktion af renere brændstoffer. I perioden 1988 til 1998 steg andelen af biler med katalysatorer fra nul til mere end halvdelen af bilerne.

Vi sparer på vandet – men er europæiske mestre i ressourceforbrug

Mange af de ting, du gør som en naturlig del af din hverdag, kan belaste miljøet, bl.a. når du vasker tøj, gør rent, laver "gør det selv-arbejde" og andre ting derhjemme. Ved tøjvask, bruger du fx både strøm og vand, samtidig med at du sender vaskemiddel ud til miljøet. Derhjemme handler det om at være opmærksom på små ting og ændre nogle få vaner, der hver for sig er nemme at gå til, og som tilsammen gør en forskel for miljøet.

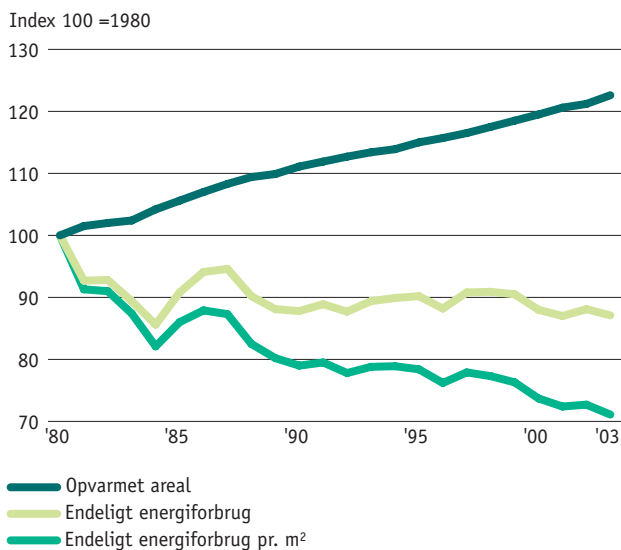
Danskerne bliver rigere og rigere. De ekstra penge bliver især brugt på transport, kommunikation, fritidsudstyr, rejser og underholdning. Husholdningerne står for over halvdelen af Danmarks forbrug af varer og serviceydelser. Det private forbrug påvirker miljøet ved at optage plads til boliger og fritidsaktiviteter, ved forbrug af energi og ressourcer, ved udledning af miljøskadelige stoffer og ved at skabe affald. Dertil kommer en række indirekte effekter: udvinding af råmaterialer, fremstilling af industriprodukter og forarbejdning af fødevarer. Desuden medfører det private forbrug en omfattende transport mellem producenter, butikker og forbrugere.

Forbrugernes holdninger og livsstil spiller ind på de miljøbelastninger, vi hver især er årsag til. Hvis vi cykler, slukker lyset efter os, sparer på vandet og spiser masser af brød og grøntsager, belaster vi miljøet mindre, end når vi tager bilen til de korte ture hen om hjørnet, efterlader computeren tændt og spiser bøffer, steg og frikadeller.

I mange år har danskerne sparet på el og vand. Det har også været for miljøet skyld, men især fordi strøm og vand er blevet dyrere. Vi tænker mindst lige så meget på pengene som på miljøet, når vi skruer elsparepærer i fatningerne og bruger det lille skyl.

10 ENERGIFORBRUG TIL RUMOPVARMNING I BOLIGER

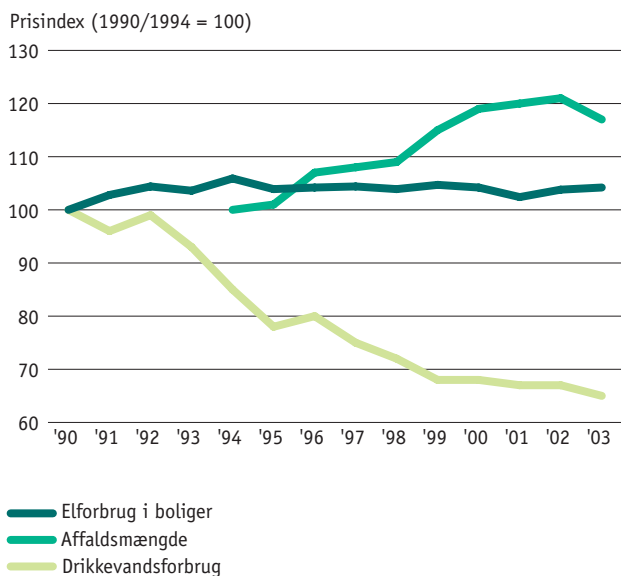

Kilde: Energistyrelsen og Danmarks Statistik

Energiforbruget til rumopvarmning er faldet fra 179,6 PJ i 1980 til 156,5 PJ i 2003 svarende til et fald på 12,9%. Faldet er indtruffet, selv om det opvarmede areal i samme periode er vokset 22,6%. Faldet i energiforbruget skete fra 1980 til 1990, hvorefter forbruget har været nogenlunde uændret.

Energiforbruget til opvarmning pr. m² er i perioden 1980 til 2003 faldet 28,9%. Faldet kan forklares dels ved forbedring af ældre boligers isolering, dels ved udskiftning af gamle olieforbrændere til mere effektive naturgasfyr og fjernvarmeinstallationer. Hertil kommer, at nye boliger har et lavere energiforbrug end eksisterende boliger. Der er fortsat potentiale for en yderligere effektivisering af energiforbruget i boliger.

11 FORBRUG AF EL, VAND OG AFFALD I BOLIGER

Kilde: Energistyrelsen og Miljøstyrelsen

Indikatoren belyser resourceforbrug i boliger. Figuren viser indeks for husholdningernes vand- og elforbrug fra 1990-2003 og affaldsmængde 1994-2003 i relative tal.

Husholdningernes drikkevandsforbrug har været klart faldende. Det skal bl.a. ses i lyset af, at der som et led skattereformen fra 1993 blev indført en vandafgift på 1 kr. pr. m³ i 1994, og gradvist voksende til 5 kr. pr. m³ i 1998. Det danske vandforbrug pr. indbygger ligger lavt i forhold til sammenlignelige lande.

Elforbruget pr. indbygger har stort set været konstant i en 10 års periode. Affaldsmængderne for husholdningerne har i perioden været jævnt stigende frem til 2002 hvorefter der ses et fald i mængderne frem til 2003. Stigningen frem til 2002 var på 22%, hvilket ligger over den økonomiske vækst i perioden.

Der er lykkedes at reducere husholdningernes vandforbrug og fastholde et stabilt elforbrug trods øget velstand. Til gengæld er affaldsmængderne fra husholdninger øget.

Hold hus med varmen og spar penge

- Hold temperaturen på 18-21°C. Det svarer til en termostatindstilling på ca. 3.
- Hav altid mere end en radiator tændt ad gangen. Sørg for, at radiatorerne i samme rum står på samme niveau.
- Hav altid varmen tændt i alle rum – også dem, du ikke bruger. Sæt termostaten på 1, svarende til ca. 12°C. Det samme gælder, hvis du skal rejse på ferie.
- Sluk for radiatorerne, når du lufter ud. Luft kraftigt ud i kort tid.
- Når du følger rådene, sparer du varme og er derved med til at mindske den globale opvarmning og forureningen af luften med miljøskadelige svovl- og kvælstofforbindelser.
- Når du sænker rumtemperaturen med bare en grad, kan du skåne miljøet for udledning af ca. 230 kilo kuldioxid om året, hvis du bor i et hus på 130 m². Du sparer samtidig 500 kr. om året.
- Når du sparer varme, er du med til at mindske den globale opvarmning og forureningen af luften med svovl- og kvælstofforbindelser, som er giftige for planter og dyr. Varme produceres i vidt omfang på måder, som fører til udledning af CO₂ (kuldioxid) og svovl- og kvælstofforbindelser. Kuldioxid i atmosfæren er en af de væsentligste årsager til menneskeskabte klimaforandringer.

Fyr fornuftigt for miljøet og sundheden

Ud fra en privatøkonomisk betragtning kan det virke attraktivt at supplere opvarmningen med en brændeovn. Men selv om brænde er vedvarende energi, som nedsætter udslip af kuldioxid, så er der mange eksempler på at forkert brug af brændeovne er meget belastende for det lokale miljø.

Partikelforurening har længe været kendt som sundhedsskadelig, især i forhold til luftvejssygdomme og hjertekarsygdomme. Resultatet er at vi lever kortere end vi ellers ville have gjort.

En væsentlig kilde til forurening med partikler er fyring med brænde. Omkring halvdelen af de danske udslip af partikler kommer faktisk fra brændeovne og kedler. Mest fordi der fyres forkert. Når du fyrer korrekt, minimerer du luftforureningen. Derfor har Miljøstyrelsen udarbejdet fire enkle råd om korrekt fyring:

1. Brug rent og tørt træ

Vådt træ giver dårlig forbrænding og meget røg. Fyr aldrig med affald – fx i form af reklamer, magasiner, mælkekartoner, pap eller træ, som er malet eller behandlet.

2. Sørg for rigeligt luft

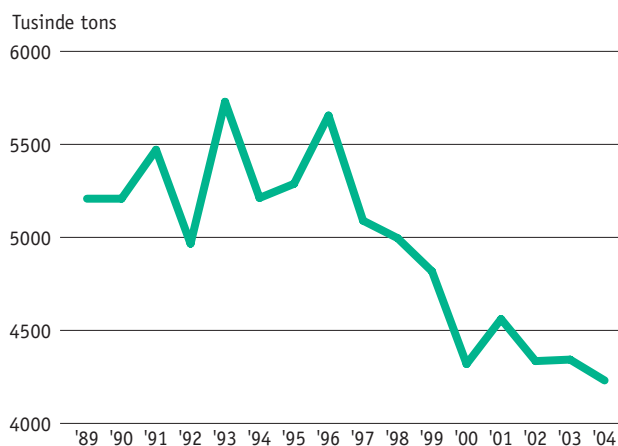
For lidt luft giver mange sundhedsskadelige partikler i røgen. Tænd op med pindebrænde, optændingsblokke eller lidt avispir, så ilden hurtigt kan få godt fat. Skru først ned for luften, når flammerne bliver blålige.

3. Fyr lidt ad gangen

Ilden skal have fat i brændslet, så temperaturen hurtig bliver høj. Hver gang du lægger brænde ind, skal du skru ned for luften, til de mørkegule flammer er væk.

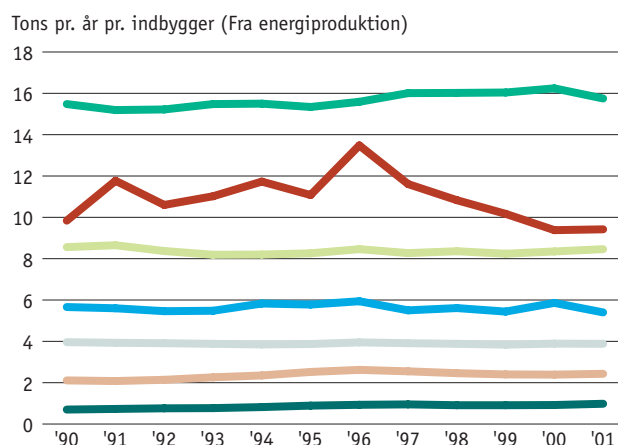
4. Gå ud og tjek – røgen skal være næsten usynlig

Hvis der er for meget røg, og det lugter grimt, gør du sandsynligvis noget forkert. Spørg din skorstensfejer.

12 CO₂ - UDLEDNING FRA BOLIGER

Kilde: Danmarks Miljøundersøgelse

Husholdningernes udledninger af CO₂, som i 2002 udgjorde 6% af Danmarks samlede udledninger, er i perioden 1990-2003 faldet med ca. 15%, hvilket hovedsageligt skyldes energieffektiviseringer og omlægninger i den individuelle opvarmning fra olie til naturgas eller fjernvarme.

13 CO₂ - UDLEDNING PR. INDBYGGER

Nord Amerika
 Danmark
 EU
 Sverige
 Globalt
 Kina
 Indien

Kilde: Det Internationale Energi Agentur

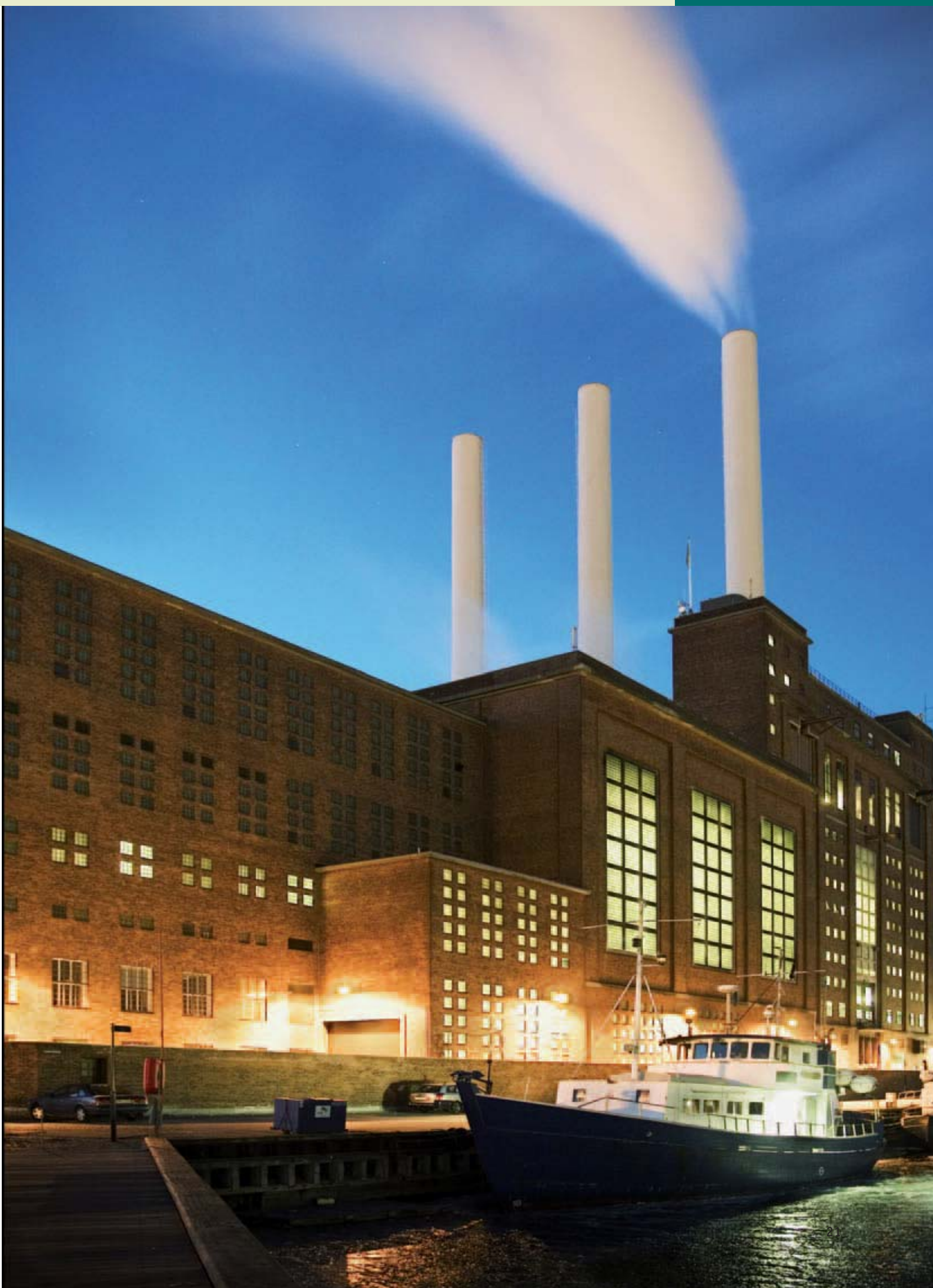
Udsigten til skadelige klimaforandringer i dette århundrede er et globalt miljøproblem. Internationalt samarbejde er derfor helt afgørende, hvis udfordringen skal håndteres så effektivt som muligt. De menneskeskabte udledninger af drivhusgasser, som CO₂, metan og lattergas m.fl., medvirker til de globale klimaændringer. Det er forhold, som vi kan gøre noget ved gennem internationalt samarbejde og internationale regler.

EU er ifølge Kyoto Protokollen forpligtet til at reducere udledningen af drivhusgasser med gennemsnitligt 8% i perioden 2008-2012 i forhold til 1990. Et af grundprincipperne i EU's klimastrategi er, at der stilles forskellige krav til medlemslandene afhængigt af forhold som landets energiforbrug og økonomiske muligheder. Den samlede reduktionsforpligtelse fra Kyoto Protokollen blev derfor fordelt internt mellem de 15 gamle EU-lande – ved en såkaldt byrdefordeling. EU's aftale om byrdefordeling betyder, at denne målsætning står helt centralt i den danske klimapolitik.

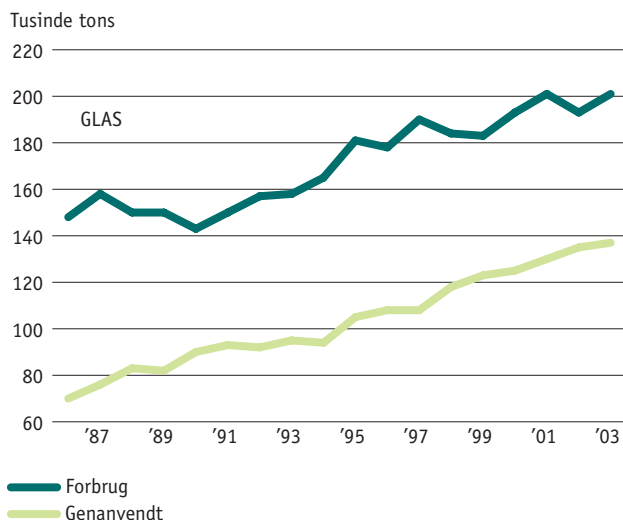
Resultatet af forhandlingerne i EU blev store forskelle i kravene til de enkelte lande. Danmark og Tyskland skal for eksempel reducere udledningen med 21%, mens lande som Grækenland og Portugal i samme periode får lov til at øge deres udledninger med henholdsvis 27% og 25%.

Udviklingen i Danmark viser i følge IEA's opgørelse et fald på 4,3%. For EU som helhed ses et fald i udledningen pr. indbygger på 0,6%, der dækker over store forskelle, f.eks. en vækst på 34% i Spanien og på 47% i Portugal, mens der er et fald i Tyskland på 15% og i Storbritannien på 6%. For Østeuropa og staterne i det tidligere USSR har omstruktureringerne i 1990'erne medført et markant fald i drivhusgasudledningerne, hvilket også afspejler sig i et fald i udledningerne pr. indbygger, hvor der f.eks. for det tidligere USSR er tale om et fald på 33%.

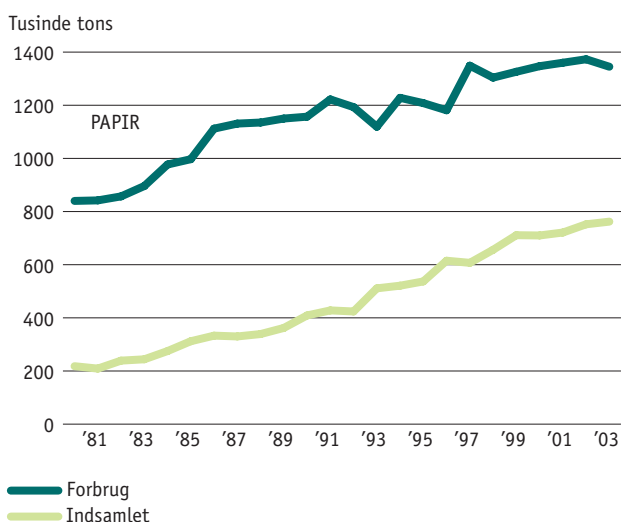
U-landenes udledning pr. indbygger ligger fortsat væsentligt under i-landenes, men forventes at stige i fremtiden, da de totale udslip viser store stigninger i f.eks. Kina (+36,0%) og Indien (+71,4%). For verden som helhed ses et fald i udledningerne pr. indbygger på 1,8%, der dækker over en stigning i de samlede udledninger på 15% og en stigning i befolkningstallet på knap 17%.

14 FORBRUG OG GENANVENDELSE AF GLAS OG PAPIR

Kilde: Miljøstyrelsen

Kilde: Miljøstyrelsen

Glasforbruget har generelt været stigende i perioden 1990 til 2002. Genanvendelsen af glas har derimod været støt stigende gennem hele perioden og er oppe på 135.000 tons i 2002. Dette svarer til, at 70% af glasset genanvendes.

Papirforbruget har generelt været stigende i perioden. Indsamlingen af papir og pap til genanvendelse har også været stigende i perioden. Dog er mængden af indsamlet papir og pap taget til fra 1990 og er oppe på 752.000 tons i 2002. Dette svarer til, at 55% af den samlede mængde papir og pap genanvendes.

Pap og papir skal sorteres, som kommunen beskriver. De skal oftest sorteres hver for sig, fordi fibre i pap er længere end i pap og kan bruges til andre produkter end pap og karton. Fibrene kan genbruges op til 10 gange.

Hver dag året rundt skaber hver dansker ca. 7kg affald. Meget af affaldet kan genanvendes, og så sparer vi den energi, som ellers skulle have været brugt på at nedbryde produkterne og producere nye. Det koster f.eks. meget energi at producere glas, så når du afleverer glas til genanvendelse, bliver det smeltet om. Du er herved med til at spare ressourcer til glasproduktion.

Genanvendelse gør affald til ressourcer

- Husk, det er kommunerne, som har ansvaret for håndtering af alt affald i Danmark. Tjek, hvad du skal gøre med affaldet i lige præcis din kommune.
- Aflever glas og flasker til genanvendelse. Vinduesglas, el-pærer og lysstofrør må ikke komme i glascontaineren.
- Aflever pap og karton til genanvendelse. Fx i en container til pap eller på den nærmeste genbrugsstation.
- Aflever aviser, ugeblade, reklamer og kuverter til genanvendelse.
- Komposter haveaffald, hvis du har mulighed for det, eller aflever det på genbrugsstationen.
- Aflever batterier som kommunen beskriver, fx på genbrugsstationen eller til miljøbilen. Det største problem med miljøfarlige batterier og knapceller er indholdet af cadmium og kviksølv. Cadmium skader nyrer og forplantningsevne hos mennesker og dyr og må derfor ikke spredes i miljøet. Cadmium kan genbruges.
- Hvis du har en affaldsordning for bioaffald, skal alt dit køkkenaffald sorteres fra det øvrige affald og kommes i en separat affaldscontainer.

Den danske vandressource – og den globale

Hver dag bruger vi vand – til at drikke, til madlavning og sanitet. Vandets kvalitet har stor betydning for vores sundhed. I Danmark får vi næsten alt vores drikkevand direkte fra grundvandet. Vandet er også en vigtig del af vores natur og levested for mange dyr og planter. Ansvar for vandet er ikke kun et spørgsmål om nok og godt drikkevand. Vi bruger vandområderne til rekreation, og huspriserne viser, at vi gerne betaler ekstra for at have udsigt til vand. Men rent vand er ikke en udtømmelig kilde. Derfor er det vigtigt, at vi værner om vandet, dels ved at begrænse vores forbrug, dels ved at beskytte vandet mod forurening.

Alle vores vandområder hænger sammen i et kredsløb. Gennem nedbør, nedsivning, afstrømning og fordampning foregår hele tiden transport af vand mellem grundvandet, jorden, søer, vandløb og floder, havene, gletschere og iskapper samt atmosfæren. Vandet i verdens floder udskiftes omkring 22 gange i løbet af året. Menneskets påvirkning i én del af kredsløbet har konsekvenser for hele kredsløbet. Eksempelvis vil forurening af grundvandet, som følge af brug af gødning og pesticider i landbruget, have konsekvenser for tilstanden i både søer, vandløb og havet.

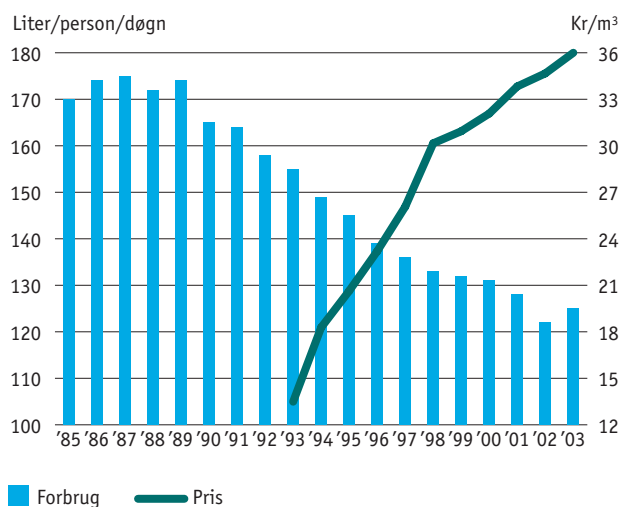
Ressourcens størrelse

En opgørelse i 2003 og efterfølgende modelberegning har vist, at der er mindre grundvand til rådighed end vi troede. Den udnyttelige vandressource på landsplan under hensyntagen til bl.a. vandløbsmålsætninger viser, at den udnyttelige vandressource er 1,0 mia. m³ pr. år, hvilket næsten er en halvering i forhold til 1992, hvor den blev opgjort til 1,8 mia. m³ pr. år. Den nye opgørelse tager hele ferskvandskredsløbet med i beregningen og hensynet til at påvirkningen af vandløb og natur begrænser de mængder, der kan indvindes fra grundvandet. Nedsivende forurening, som forringer grundvandskvaliteten i det øvre grundvand har desuden betydet, at en del af denne ressource ikke kan bruges i en årrække. Da det årlige forbrug de seneste år har ligget mellem 0,6 og 0,7 mia. m³ pr. år er der tilstrækkeligt grundvand på landsplan til at dække behovet. Dog findes vandressourcerne ikke altid, hvor vandbehovet er størst, fx omkring de større byer, og en regional fordeling af vandressourcen kan blive nødvendig i fremtiden. I tørre somre vil bl.a. jordbruget udnytte eksisterende vandingstilladelser fuldt ud, og i tørke situationer med fuld udnyttelse af indvindingstilladelserne til markvanding vil der mange steder i Danmark blive indvundet mere grundvand end der er til rådighed.

Vandforsyningen i Danmark består af mange små og en del store vandværker der næsten alle forsyner befolkningen med rent og urenset vand. Den danske drikkevandsforsyning er unik, fordi 98% af vandet stammer fra grundvandsmagasiner. I de fleste andre europæiske lande er en stor del af vandet rensat overfladevand, der ikke er så godt beskyttet mod forurening. I Danmark har det derfor ikke været nødvendigt at rense drikkevand i større omfang, selv om der de sidste 10-20 år er fundet stadig flere forurenede borer og magasiner. Det vand vi får er renere end for 10 år siden. Fordi vandværkerne nu indvinder dybtliggende grundvand, der ikke er påvirket af fx pesticider. Situationen er langt værre i store dele af verden hvor 2 milliarder mennesker i dag står uden rent drikkevand.

15 VANDFORBRUG OG PRIS PÅ VAND

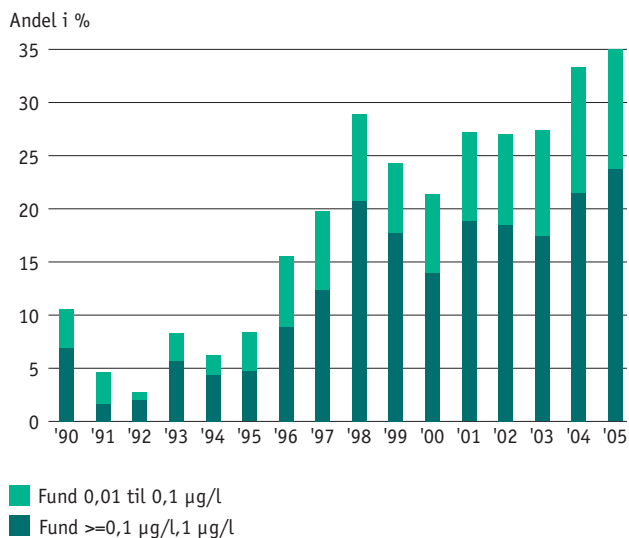
Kilde: DANVA og Miljøstyrelsen

Indikatoren viser udviklingen i vandforbruget i husholdningerne (liter pr. person pr. døgn) set i forhold til udviklingen i den gennemsnitlige forbrugeroplevede vandpris (kr. pr. m³). Fra 1993 til 2002 er der sket et uafbrudt fald i husholdningernes vandforbrug – forbruget er i denne periode faldet med omkring en fjerdedel. 2003 er det første år siden 1989, hvor der er sket en stigning i vandforbruget.

I perioden fra 1993 til 2003 er prisen på vand steget med godt 150%, dvs. at en m³ vand er blevet to en halv gange dyrere på ti år. Sammenhængen mellem stigende vandpriser og faldet i vandforbruget i husholdningerne understøtter effekten af grønne afgifter som incitament til at spare på vandet. I de kommende år må der forventes yderligere stigninger i vandprisen, bl.a. fordi vandværkerne i stadig større omfang vil få udgifter til betaling af kompensation ved begrænsninger i arealanvendelse af hensyn til beskyttelse af grundvandet.

16 PESTICIDER I VANDET

Kilde: GEUS

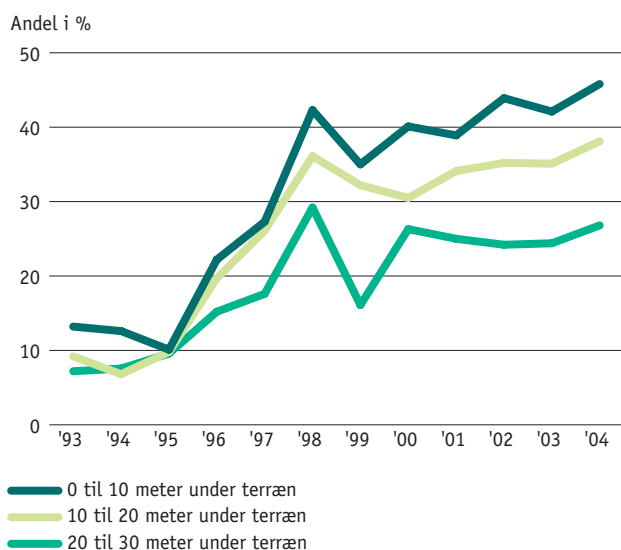
Udvikling i fund af pesticider i perioden 1990-2004 i grundvandsovervågningen. Figuren viser andelen af borer med fund af pesticider eller nedbrydningsprodukter fra disse i det nationale grundvandsovervågningssystem.

Der blev i 2004 fundet pesticider eller nedbrydningsprodukter i hver tredje undersøgte grundvands-

indtag. Grænseværdien for drikkevand var overskredet i mere end hver tiende.

At kurven vokser afspejler at man gennem halvfemserne har analyseret for flere stoffer. Samlet er der fundet pesticider i næsten halvdelen af de undersøgte borer og i ca. 17% af borerne har grænseværdien for drikkevand været overskredet.

17 PESTICIDFUND EFTER JORDDYBDE

Kilde: GEUS

Langt hovedparten af de fundne stoffer stammer fra højtliggende grundvand 0-40 meter under terræn, og de kan med tiden påvirke nå længere ned. Lang de fleste af de påviste pesticider er i dag reguleret eller forbudt.

Figuren viser udviklingen i borer med fund af pesticider i tre dybde intervaller (0 til 30 meter under terræn). Der er 2000-04 en svag stabil stigning i indtag påvirket af pesticider i alle tre niveauer selv om antallet af analyserede stoffer var konstant. Stigningen i 90'erne skyldes, at analyseprogrammet blev udvidet.

De grønne valg skal være nemme

Som afslutning på første del af kampagnen "Grønt Ansvar – gør en forskel" afleverede et idé-panel deres bud på, hvad der skal indgå i det fremtidige arbejde med at styrke det grønne ansvar. Idépanelet pegede bl.a. på, at det grønne ansvar skal være en grundlæggende del af vores opdragelse, og det skal være nemt.

Miljømærkede varer og tjenesteydelser sender et direkte signal, som er let at forholde sig til for forbrugeren. Miljømæssigt er mærkede produkter fra den bedste del af markedet. Det betyder at de er fremstillet på en måde, som belaster miljøet mindre end andre af samme slags. Den mindste miljøbelastning viser sig også, når du skiller dig af med det. Ofte er det også sådan, at de mindst miljøbelastende produkter også er dem, der er mindst belastende for sundheden for dig og din familie. Og så kan du oven i købet spare penge på fx vand- eller elregningen.

Men det kan være svært, når der er modsat rettede interesser. Når hensyn til økonomien trækker i den ene retning, mens hensynet til miljø eller sundhed trækker i den anden. Det er et dilemma, der kan være relevant, når man overvejer, hvad man lægger i indkøbskurven, eller når man trods gode råd overvejer at putte affald i brændeovnen for at få billig varme.

Der er mere end 3.000 produkter og serviceydelser, som er miljømærkede på det danske marked.

Blomsten er det europæiske miljømærke, mens Svanen er det nordiske. Mærkerne sikrer, at produkterne er mindst muligt miljøbelastende. Kvaliteten og virkningen af miljømærkede produkter skal være lige så god som for andre produkter.

Kravene for at fx køkkenruller kan få Svanen eller Blomsten er, at der indgår genbrugspapir eller træ fra bæredygtigt

skovbrug i fremstillingen. Papiret skal være produceret på en måde, der forbruger mindst muligt energi og forurener luft og vand mindst muligt. Der er også krav om begrænsning af kemikalier, der kan ophobes i fødekæden, eller som er hormonforstyrrende. Desuden skal papirets kvalitet være i orden.

Det er også muligt at få serviceydelsen "en hotelovernatning" mærket. Med andre ord er der set på tværs af alle de mange produkter og arbejdsprocesser, som indgår på et hotel. Hoteller kan både få den europæiske blomst, det nordiske miljømærke Svanen og Den Grønne Nøgle.

20 af verdens største rejseselskaber er gået sammen i et FN-initiativ, som gør det muligt at vælge et rejsemål, hvor de lokale myndigheder gør noget for miljøet. Så er du med til at sikre, at dit eget ophold belaster mindre.

Miljø på farten

Den grønne nøgle er et miljødiplom, der tildeles hoteller, vandrerhjem, ferie- og kursuscentre, campingpladser, feriehus, restauranter og idrætsanlæg, som opfylder en række miljøkriterier.

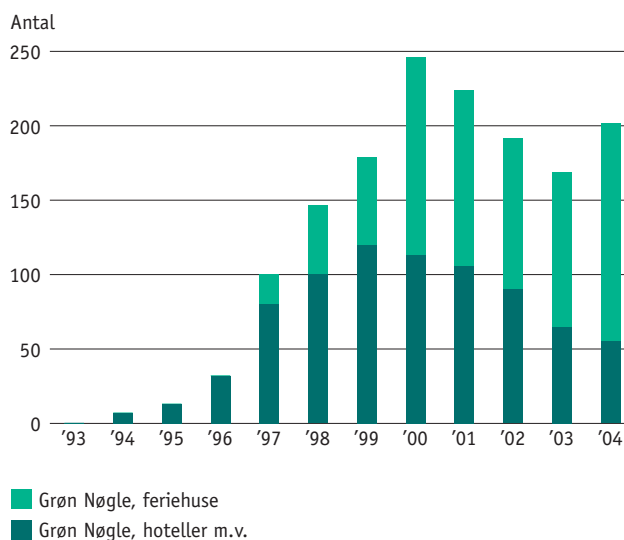
For at opnå Den Grønne Nøgle skal virksomheden opfylde en række specifikke miljøkrav. Miljømærket garanterer, at virksomheden blandt andet arbejder aktivt for:

- At mindske forbruget af vand, varme og elektricitet
- At sortere og genbruge affaldet
- At benytte miljøvenlige rengøringsmidler
- At tilbyde og henvise til grønne aktiviteter
- At inddrage medarbejdere og leverandører i miljøledelsesarbejdet

Økonomiske virkemidler

Udover miljømærker kan man gøre det lettere at vælge rigtigt, hvis modsætningen mellem hensynet til miljøet og økonomien mindskes. Hvis de rigtige valg bliver mere attraktive. Når større offentlige indkøb fremmer markedet for miljørigtige varer, falder priserne. "Forureneren betaler princippet", som indgår i EU's nye strategi for bæredygtig udvikling betyder, at en virksomhed bl.a. skal betale for den miljøbelastning, der hænger sammen med produktionen af varen. Vi kender det allerede fra afgifterne på vand og energi. Når de mest miljøbelastende varer bliver dyrere vil forbrugerne vælge de miljøvenlige løsninger. En tredje løsning er at lægge afgifter på produkter, som belaster miljøet. Sådan som fx det er sket for bæreposerne i supermarkederne. Det får forbrugerne til at genbruge poserne eller bruge lærredsposer og derved skåne miljøet. Virkemidlerne har effekt uanset om vi forstår sammenhængen mellem vores handlinger og miljøbelastningen.

18 MILJØMÆRKNING INDENFOR TURISME

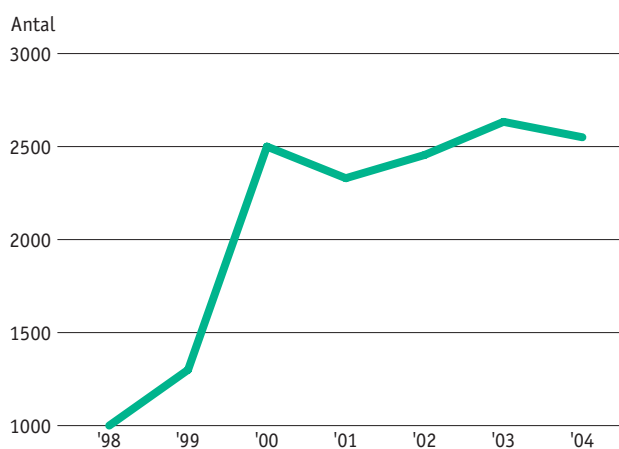
Kilde: Miljøstyrelsen

Indikatoren viser udviklingen i miljøinitiativer indenfor turisme i form af deltagelse i miljømærkningsordningen Grøn Nøgle. Andre ordninger er Destination 21, EMAS, Blomsten, ISO 14001 og Svanemærket.

Enkelte turistattraktioner er mærket med ISO 14001 eller EMAS. EU-mærkning med Blomsten er påbegyndt i 2004 med

5 hoteller, og flere er på vej. Miljømærkningerne bidrager til en opgradering og forbedring af turistområder og turistfaciliteters miljømæssige standard. Den generelt vigende deltagelse i miljømærkningsordninger siden 2000 er ved at vende med nye mærker som Blomsten og et stigende antal miljømærkede feriehuse.

19 MILJØMÆRKEDE PRODUKTER PÅ MARKEDET

Kilde: Danmarks Miljømærkesekretariat

Indikatoren belyser udviklingen i antallet af miljømærkelicenser og antallet af miljømærkede produkter på markedet. Tallene dækker over Svane- og Blomsten-mærkede produkter. Bag en licens kan der gemme sig forskellige handelsnavne, som sælges til forskellige detailhandlere.

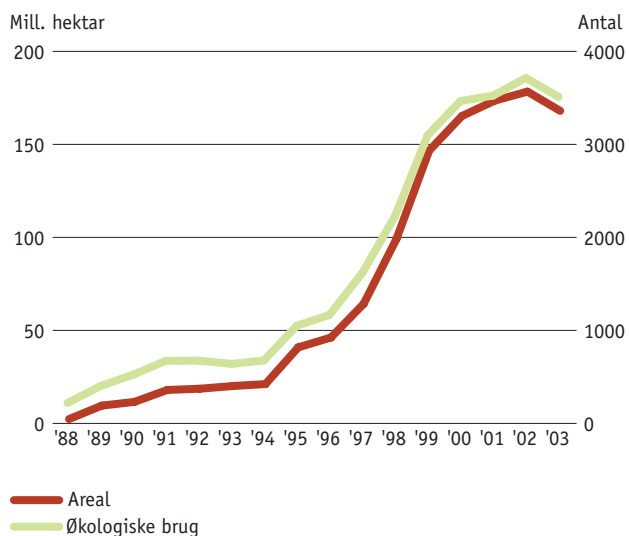
Der er fra 1998 til 2004 sket en støt stigning i antallet af miljømærkede produkter, som forbrugeren møder i handlen. Der findes flest svanemærkede produkter, men Blomsten er ved at komme med. I 1999 og 2000 var der hhv. to og syv Blomsten-mærkede produkter, men i 2004 udgjorde Blomsten knap 10% af de miljømærkede produkter i handlen. Stigningen i antallet af produkter, der er mærket med Blomsten, tog for alvor fart med den miljømærkekampagne, der blev sat i gang i 2001, og har med den store Blomst-kampagne i store dele af EU i uge 43/2004 nået 210 produkter i handlen.

Faldet i antallet af produkter fra 2000 til 2001 skyldes et fald i svanemærkelicenser på trykpapir, hvor de store producenter ikke længere fandt det fordelagtigt

at have licens. Antallet af miljømærkelicenser til tryksager er på nuværende tidspunkt 124, og forventes at stige.

Hvert tredje til femte år skal miljømærkelicensen til et produktområde fornyes pga. opstramninger. Dette giver oftest anledning til et fald indenfor det pågældende område. Bortset fra faldet i Svanemærkelicenser på trykpapir i 2001, går udviklingen i den rigtige retning for de øvrige produktgrupper. Det viser, at opstramningen af miljømærkereglerne fungerer efter hensigten. Målet er, at så mange produkter indenfor den bedste fjerdedel til tredjedel af markedet skal miljømærkes, for at markedet kan understøtte en bæredygtig udvikling.

20 ØKOLOGISK PRODUCERED E FØDEVARER

Kilde: Fødevareministeriet

Ø-mærket angiver, at varen er statskontrolleret økologisk. Mærket kan sættes på landbrugsvarer, der er dyrket ifølge EUs regler for økologisk landbrugsproduktion – herunder enkelte danske særregler – eller de danske regler for økologisk husdyrproduktion. Udenlandske økologiske fødevarer kan få mærket, hvis de er pakket og kontrolleret i Danmark.

Økologisk betyder, at der ikke er anvendt bekæmpelsesmidler i produktionen – på nær få undtagelser (f.eks. svovl). Kunstgødning er forbudt, og der må som hovedregel ikke anvendes gødning fra "ikke økologiske" dyr. Husdyrene får ingen vækstfremmere, og mindst 80% af foderet er økologisk (90% for køer, får

og geder). Benmel og genmodificerede organismer (GMO) er heller ikke tilladt. Ø-mærkningen er en frivillig ordning. Fødevareministeriet sikrer at reglerne overholdes.

Figuren viser, at det samlede areal af økologisk dyrket landbrugsjord er steget markant siden midten af 1990'erne. I 2003 udgjorde det økologiske areal 165.622 ha. Udviklingen er dog stagneret de sidste par år. I 2003 var der 3270 økologiske bedrifter i Danmark svarende til 6,7% af alle danske landbrug, og 6,2% af det samlede landbrugsareal blev drevet økologisk. Den danske økologiske sektor hører forholdsvis til blandt de største i Europa.

Sammendrag

Grønt ansvar handler om at se muligheder og forstå konsekvenser. At vi kan gøre en forskel og har indflydelse på miljøet hver gang vi træffer små daglige valg. Fx når vi køber ind, bevæger os i trafikken, smider ud og køber nyt eller når vi ordner hus og have. Den største trussel for miljøet er, at vi træffer forkerte valg, fordi vi mangler viden om, hvad de betyder for miljøet.

De mange små valg hænger tæt sammen med de nationale eller globale udfordringer fx de internationale klimaforhandlinger. Vejen til at vise grønt ansvar handler om, at vi forstår, hvordan de daglige gøremål har betydning for både det nære og det globale miljø.

Jo tidligere i vores liv vi forstår vores betydning for miljøet jo bedre bliver vi til at opbygge gode miljøvaner. Derfor gøres der en stor indsats i forhold til skolebørn. Børn og unge er de bedste til at lære forældre at tage mere hensyn til miljøet.

Når det handler om at have det godt og bedre forstå sammenhænge i naturen og miljøet, så er friluftsliv og grønne områder en vigtig faktor. I naturen kan man fx sammen med naturvejledere se, hvordan dyr og planter påvirkes af danskeres kvælstofudslip.

Vi lever i et travlt samfund, hvor varer og mennesker flyttes omkring. Derfor er transportsektoren stor og belastende for miljøet og vores sundhed. Især luften i byerne. Desværre har mange af os fået vaner, som øger problemet. Mange store biler, som forurener med farlige partikler og bruger meget

benzin eller diesel. Samtidig tager vi flere korte ture end vi behøver. Vi glemmer at cykle og at bruge de offentlige transportmidler.

Danskerne er blevet rigere og vi bruger mange ressourcer gennem vores store forbrug, men vi er også blevet bedre til at spare på ressourcerne og fx bedre til at genanvende glas og papir. Bedst går det med at spare på vandet, hvor prisen næsten er tredoblet fra 1993 til 2003. Men vi skal blive endnu bedre. Danmarks grundvandsressourcer er på en milliard kubikmeter per år og forbruget er på 6-700.000 millioner kubikmeter, men ressourcer og behov er skævt fordelt, så det er svært at dække hele behovet med lokalt grundvand. Situationen er langt værre i store dele af verden hvor over 1 milliard mennesker i dag står uden rent drikkevand.

Det er vigtigt at gøre det lettere for forbrugerne at vise grønt ansvar. En vej er miljømærker som fortæller at en vare eller en tjenesteydelse er mindre miljøbelastende end de fleste alternativer. Turisme er et nyt område, hvor vi kan tage hensyn til miljøet, både her i landet og når vi rejser til fjerne turistmål. Udover mærker kan man gøre det lettere at vælge miljørigtigt ved at man gør de rigtige valg mere attraktive. Fx kan man fremme markedet for de miljørigtige varer gennem større offentlige indkøb. Derved bliver de billigere. Man kan også gøre de miljøbelastende varer dyrere. "Forureneren betaler princippet" betyder fx at en virksomhed skal betale for den miljøbelastning, der hænger sammen med produktionen af varen.

Når alt kommer til alt kan vi vise grønt ansvar gennem både vores måde at leve på, det vi køber og vores daglige vaner og rutine. Og jo bedre vi forstår sammenhængen mellem den store miljøpolitik og vores daglige gøremål, jo bedre bliver vi til at forstå betydningen af at træffe de rigtige valg og til at vise dette ansvar.

